

ÂBİDLER YOLU:
YEDİ GEÇİT
Minhâcü'l-Âbidîn

GAZZÂLÎ

Çeviri: Hasan Basri Mert

EBU HÂMÎD EL-GAZZÂLÎ

1058 (H 450) yılında bugün İran sınırlarında yer alan Tus'ta (bugünkü adı Meşhed) dünyaya geldi. Temel öğrenimini Tus'ta ve Cürçân'da gören Gazzâlî sonrasında Nişabur'a giderek Nizamiye medresesine girdi ve burada İmamü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin öğrencisi oldu. Fıkıh, hilaf, kelim gibi ilimler dışında mantık ve felsefe ilimlerine dair eğitim gördü. Nişabur'da eğitim gördüğü esnada meşhur sufi Ebû Ali el-Fârmedî'den de ders aldı. 34 yaşındayken Bağdat Nizâmiye Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Bir süre sonra Bağdat'ı ve ders meclisini terk ederek Şam'a, sonrasında Kudüs'e giderek inzivaya çekildi. 1106 yılında tekrar Nişabur'a dönerek buradaki Nizamiye medresesinde ders vermeye devam etti. 1109 yılında doğum yeri olan Tus'a geri döndü, 1111 (H 505) yılında burada vefat etti. İslam tarihi içerisindeki en etkili alimlerden biri olan Gazzâlî'nin fıkıh, fıkıh usulü, kelim, mantık, felsefe, ahlak gibi alanlarda onlarca eseri vardır.

HASAN BASRÎ MERT

1992 yılında Osmaniye'nin Düziçi ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğretimini burada, lise eğitimini ise Beyoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde tamamlayan çevirmen, 2015 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Lisans dönemi boyunca İlim Yayma Cemiyeti çatısı altında eğitim veren İlimler ve Sanatlar Merkezi'nde İslâmî ve modern ilimler tahsil etti. 2015 yılında Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2017 yılında Marmara Üniversitesi'nde başladığı doktora eğitimini 2024 yılında tamamlayarak doktor unvanını kazandı. Hâlihazırda Kırklareli Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Takdimi.....	7
Giriş	11
Birinci Geçit: İlim Geçidi.....	21
İkinci Geçit: Tövbe Geçidi	33
Üçüncü Geçit: Engeller Geçidi.....	45
Dördüncü Geçit: Engeler Geçidi.....	151
Beşinci Geçit: Saikler Geçidi	203
Altıncı Geçit: Gizli Tehlikeler Geçidi.....	231
Yedinci Geçit: Hamd ve Şükür Geçidi	269
Son	304
Kaynakça.....	305
Dizin.....	309

ÇEVİRENİN TAKDİMİ

Tam ismi *Minhâcu'l-âbidîn ilâ Cenneti Rabbi'l-Âlemîn* olan bu kitap, İslâmî ilimlerin her dalında zirveye ulaşan büyük âlim ve mutasavvıf Gazzâlî'nin kaleme aldığı son eser olarak bilinmektedir. Tasavvufa dair daha önce telif ettiği *İhyâu Ulûmi'd-Dîn* ve *el-Kurbe ilâ'llahi Teâlâ* gibi eserlerde cennete nasıl girileceği konusuna değindiğini belirten Hücetü'l-İslâm, insanların bahsi geçen eserleri anlama noktasında zorlandığını, bu yüzden dinî muamelelerin sırları hakkında kendi tasnifleri arasında benzeri görülmemiş bir eser kaleme almak amacıyla Allah'tan kendisine ilham vermesi için niyazda bulunduğunu dile getirmiş, en nihayetinde Allah'ın inayetiyle *Minhâcu'l-âbidîn* isimli bu kitap meydana gelmiştir. O, bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: “İnsanların üzerinde icma edeceği ve okunduğu zaman istifade edebilecekleri bir kitap yazma konusunda beni muvaffak kılmaması için Allah'a yalvardım. Zorda kalana dua ettiğimde icabet eden Allah bana da icabet etti, lütfedip meselenin sırlarını bana gösterdi ve dinî muamelelerin sırları hakkında daha önceki eserlerde dile getirmedığım ilginç bir tertip ortaya koyma hususunda bana ilham verdi.” Güçlü, zayıf; avam-havas herkesin istifade edebileceği şekilde kısa ve öz olarak tasnif edilen *Minhâcu'l-âbidîn*'i müellifin diğer eserlerinden farklı kılan bir yönü de kitapta takip edilen

yöntemin Gazzâlî'ye Allah tarafından ilham edilmiş olmasıdır. Zira Gazzâlî bu ifadeyi başka bir eserinde kullanmamıştır.

Mutluluk yolunun ve cennete girme yönteminin ibadet etrafında dönüp durduğunu ifade ederek sözlerine başlayan Ebû Hâmid, üzerinde türlü türlü engellerin yer aldığı ibadet yolunda kulun karşısına çıkacak yedi geçidin bulunduğunu zikretmiştir. Her biri diğerinin tamamlayıcısı olan bu geçitler şunlardır: 1. İlim geçidi, 2. Tövbe geçidi, 3. Engeller geçidi, 4. Engebeler geçidi, 5. Saikler geçidi, 6. Gizi tehlikeler geçidi ve 7. Hamd ve şükür geçidi.

Gazzâlî'ye göre cennete giden yolda kulun aşması gereken ilk geçit ilim ve marifettir. Kul, ibadet yoluna girmeden önce ilme sahip olmalıdır. Zira ibadetin varlık bulması ve salimen işlenmesi ancak ilimle olur. Kulun sahip olması gereken bu ilimse ortağı olmayan tek bir Rab olduğunu ve bu Rabbin kendisini yaratıp bütün bu nimetleri verdiğini bilmesidir. Keza kul, yolun rehberleri ve ümmetin kandilleri olan ahiret âlimlerine soru sormalı, onlardan istifade etmeli, bunların yanı sıra Allah Teâlâ'nın tevfiği ile muvaffak olmak ve bu yolu kat etmeye güç yetirebilmek için kendilerinden salih dua talep etmelidir.

İlim geçidinde Allah Teâlâ hakkında bilginin hâsıl olması ve ilim ile marifetin tamamlanmasından sonra kul kendisine lazım gelen şer'î farzları öğrenmek için çabalar. Farzlara dair ilim ve marifet elde edildikten sonra ibadete başlar fakat bir de bakar ki kendisi de diğer pek çok insan gibi günaha bulaşmıştır. Bu durum üzerine kul kendi kendine, "Ben isyan etmeye ısrar edip bununla kirlenmiş bir hâlde iken nasıl olur da ibadet etmeye yönelirim! Öncelikle günahlarımı bağışlaması, günahların esaretinden kurtarması, günahın pislüğünden temizlemesi ve bu sayede hizmet etmeye elverişli ve O'na yakınlaşmaya uygun olmam için tövbe etmem gerekir." der ve tövbe edip günahlardan temizlenmek suretiyle bu geçidi aşmak için çabalamaya başlar.

Nasûh bir tövbeyle günahlardan temizlenen kul tekrar ibadete döner. Ancak bu sefer de karşısına engeller geçidi çıkar. Bu geçitte kulu bekleyen engeller dünya, insanlar, şeytan ve nefis olmak üzere

dört tanedir. Kulun bu engelleri yolundan kaldırması gerekir. Aksi takdirde ibadet etmesi mümkün olmayacaktır. Kul dünyadan soyutlanma, insanlardan uzak durma, şeytan ile savaşıma ve nefse aykırı davranma yöntemlerini kullanarak bu engeli de kat eder.

Daha sonra kulun karşısına bazı engebeler çıkar. Bu engebelerin başlıcası rızık endişesi, korkular, musibetler ve türlü türlü kaza-kader halleridir. Kul tevekkül etmek, işleri Allah'a havale etmek, kaza ve kadere razı olmak gibi yöntemlere başvurarak bu engebeleri de aşmak ister.

Ardından kulu saikler geçidi karşılar. Nefis dünyaya karşı oldukça istekli, ahirete ve ibadete karşı ise isteksiz ve tembel bir varlıktır. Dolayısıyla nefsi hayra ve itaate yönlendirip onu kötülükten ve isyandan alıkoyacak bir saike ihtiyaç duyulur. İşte bu saik ümit ve korkudur. Allah Teâlâ'nın vereceği büyük sevabı ve güzel nimetleri ümit etmek nefsi itaate doğru hareket ettirecek saik iken O'nun vereceği cezadan korkmak nefsi isyan etmekten alıkoyacak saiktir.

Geride zikredilen tüm geçitleri kat eden kul farkında olmadan riya ve ucb hatasına düşer. Kul artık gizli tehlikeler geçindedir. Bu aşamada kula lazım gelen ilaç, ibadetlerde ihlaslı olmaktır.

Son olarak kul kendisini hamd ve şükür geçidinde bulur. Kul, bunca nimeti kendine bahşettiği ve özellikle kendisine ibadet etme imkânı verdiği için Allah'a hamd ve şükretmelidir. Gazzâlî kulun karşısına çıkacak olan yedi geçidi dile getirdikten sonra bu manevi yolculuğun sonunda kula, yirmisi bu dünyada, yirmisi ise ahirette olmak üzere toplam kırk çeşit ihstanda bulunacağını ifade ederek eserini sonlandırır.

Minhâcu'l-âbidîn adlı bu eser hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde Türkçeye tercüme edilmiştir. Görebildiğimiz kadarıyla eserin Osmanlı döneminde yapılmış tek bir tercümesi vardır. Bu tercüme 16. yüzyılda İlyas Nihânî tarafından yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan tercümelerin bir kısmı Nihânî'nin tercümesini esas alırken bazıları eseri Arapça aslından tercüme etmiştir. Bu eserler şöyledir:

1. 1968 yılında Yaman Arıkan mezkûr eseri “Âbidler Yolu” ismiyle tercüme etmiştir.

2. 1972 yılında Turgut Ulusoy, İlyas Nihânî'nin tercümesini sadeleştirerek Türkçeye çevirmiştir. Ulusoy'a ait bu tercümenin adı da “Âbidler Yolu” olarak belirlenmiştir.

3. Eseri “Âbidler Yolu” adıyla tercüme eden bir diğer isim M. Sadi Çöğenli ile Ali Bayram'dır. Tercüme 1980 yılında İstanbul'da basılmıştır.

4. 1980 yılında eser Naim Erdoğan tarafından Türkçeye çevrilmiş ve önceki tercümelere olduğu gibi bu tercüme de “Âbidler Yolu” adı verilmiştir.

5. Gazzâlî'nin eseri son olarak Ali Kaya tarafından 2001 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir. İlk olarak “Cennete Doğru: Yedi Geçit” ismiyle tercüme edilen eser 2015 yılından itibaren “Cennete Doğru: Âbidler Yolu” adıyla basılmıştır.

Biz de “Âbidler Yolu: Yedi Geçit” adını verdiğimiz bu çevirimizde Beyrut merkezli Dâru'l-Minhâc yayınevi tarafından basılan *Minhâcu'l-âbidin* eserinin birinci baskısını esas aldık. Allah'tan eserin aslıyla birçok kişiyi faydalandıracağı gibi tercümesiy-le de insanları faydalandırmasını ümit ederiz.

Hasan Basri Mert

GİRİŞ

Şeyh, fakih ve zâhid bir kul olan Abdülmelik b. Abdullah şöyle dedi: Bu kitabı bana Allah'ın tevfikine nail olmuş zâhid bir kul olan büyük imam Ebû Hâmîd Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî yazdırdı. Gazzâlî İslâm'ın delili (Hüccetü'l-İslâm), dinin ziyneti (Zeynüddîn) ve ileri gelenlerin onuru (Şerefu'l-eimme) olup ümmete hayat veren kişidir. Elinizdeki bu kitap, Gazzâlî'nin kaleme aldığı son eser olup yazılması hususi dostları tarafından özellikle talep edilmiştir. Eser şöyledir:

Hamd, kudretiyle yeri ve gökleri yaratan, hikmetiyle dünya ve ahiret işlerini düzene koyan, her şeyin sahibi, cömert, izzetli ve merhametli olan Allah'a olsun. O, insanları ve cinleri ancak kendisine ibadet etsinler diye yarattı. Yönelenler için O'na giden yol gayet açık, görenler için varlığının delili son derece parlaktır; fakat Allah istediğini doğru yoldan çıkarır, istediğini ise doğru yola götürür. Doğru yola gidenleri en iyi bilen de O'dur.

Salat ve selam, kıyamet gününe dek peygamberlerin efendisi olan Efendimiz Muhammed'e, onun tertemiz ailesine ve ashabına olsun.

Kardeşlerim -Allah sizi ve bizi kendi rızasını elde etmekle mesut etsin- bilin ki ibadet ilmin meyvesi, ömrün faydası, kulun eline geçen sonuç, velilerin sermayesi, güçlülerin yolu, hürmetli kişilerin payı, azimli olanların maksadı, şerefli insanların ilkesi, er